

4. PIELIKUMS

Normatīvo aktu saraksts

Normatīvie akti

Kas ir jaunietis?

Jaunietis – persona vecumā no 13 līdz 25 gadiem.

Jaunatnes likuma mērķis – uzlabot jaunieša dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, darba tikumu un patriotismu, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī atbalstot darbu ar jaunatni.

/Jaunatnes likuma 1. pants/

Bērns – persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – BTAL) uzdevums – noteikt bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību, ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski tā intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība.

/BTAL 3. panta pirmā daļa/

Jaunietis un vecāki (likumiskie pārstāvji)

Bērns līdz 18 gadu vecumam ir vecāku aizgādībā. Vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji). Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses.

/BTAL 24. panta trešā daļa/

Vecāku gribas izpausmēm attiecībā uz bērnu var noteikt ierobežojumus neatkarīgi no viņu uzskatiem un reliģiskās pārliecības, ja ir konstatēts, ka tās fiziski vai garīgi varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai.

/BTAL 24. panta piektā daļa/

Tātad, ja vecāki iebilst, nepiekrīt vai nevēlas, ka jaunietis sadarbojas ar sociālo darbinieku, saņem pakalpojumus, vecākus ir iespējams ierobežot. Vecāku ierobežojumu īsteno bāriņtiesas, jo atbilstoši Bāriņtiesas likuma 19. panta trešajai daļai, bāriņtiesa izšķir bērna un vecāku domstarpības.

Jaunietis sociālos pakalpojumus, t.sk. sociālā darba pakalpojumu bez vecāku vai likumiskā pārstāvja piekrišanas var saņemt no 15 gadu vecumu. Sociālo pakalpojumu sniedzējs paziņo vecākiem, aizbildņiem vai aizgādņim par pieprasījuma saņemšanu un pakalpojumu sniegšanu. Ja vecāki, aizbildnis vai aizgādņis vēlas ierobežot sociālo pakalpojumu saņemšanu, viņiem jāiesniedz iesniegums sociālo pakalpojumu sniedzējam. Pieprasījuma atsaukšanai vai atteikumam saņemt sociālos pakalpojumus nepieciešama vecāku, aizbildņa vai aizgādņa piekrišana.

/Likums par sociālo drošību 17. pants/

Ja vecāku un bērna attiecības nenodrošina bērna attīstībai labvēlīgu vidi vai bērns ir hroniski slims, pašvaldība palīdz ģimenei, nodrošinot psihologa, sociālā pedagoga vai cita speciālista konsultāciju, izraugās bērnam atbalsta ģimeni vai uzticības personu, kura palīdz noregulēt bērna un vecāku savstarpējās attiecības. Atbalsta ģimene vai uzticības persona, pamatojoties uz trīspusēju vienošanos, kas noslēgta starp atbalsta ģimeni vai uzticības personu, pašvaldības sociālo dienestu un ģimeni, kurai nepieciešams atbalsts, sniedz atbalstu bērnam vai ģimenei.

/BTAL 26. panta otrā daļa/

Jaunietis un pamatvajadzību nodrošināšana

Jaunieša pastāvīgās dzīves un pakalpojumu dzīvesvietā jauniešiem ir aktuāls jautājums – kas un kādā apmērā nodrošinās jaunieša finanšu vajadzības un pamatvajadzības?

Sociālais darbs ar jauniem nav iedomājams, ja primāri netiek nodrošinātas jaunieša pamatvajadzības. Ja ģimene tās nenodrošina vai nespēj nodrošināt – kāds risinājums?

Atkarībā no bērna vecuma pašvaldība palīdz ģimenei, it īpaši trūcīgai ģimenei, bērna audzināšanā un izglītošanā, arodizglītošanā, darba un dzīvokļa meklējumos.

/BTAL 26. panta trešā daļa/

Ar pašvaldību starpniecību tiek nodrošināts individuālais atbalsts izglītojamiem, kuri varētu pārtraukt mācības finanšu resursu trūkuma dēļ, piemēram, tiek kompensēti izdevumi par transportu, ēdināšanu, dienesta viesnīcu u.c. Tomēr galvenais projekta fokuss ir nevis īslaicīga finansiālās palīdzības sniegšana, bet gan ilgtspējīga visaptveroša mehānisma radīšana, kas veidotu atbalstošu un iekļaujošu vidi ikvienam izglītojamam.

Atbilstoši MK noteikumiem¹ **individuāls atbalsts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riska grupas** izglītojamiem: izglītības pakalpojuma pieejamības nodrošināšana, kas var ietvert:

- sabiedriskā transporta pakalpojuma izdevumu kompensāciju nokļūšanai no dzīvesvietas izglītības iestādē vai mācību prakses vietā un atpakaļ: vispārējās izglītības iestāžu un profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem starppilsētu un starpnovadu sabiedriskā transporta biļešu kompensācijai; profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem – pilsētas sabiedriskā transporta biļešu kompensācijai;
- naktsmītnes nodrošināšanai dienesta viesnīcā vai internātā;
- ēdināšanai, izņemot gadījumu, ja to nodrošina no pašvaldības vai cita budžeta līdzekļiem;
- individuālo mācību līdzekļu nodrošināšanai profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem no maznodrošinātām ģimenēm vai no 17 gadu vecuma;
- individuālas lietošanas priekšmetiem (apģērbam, apavuiem, higiēnas precēm) trūcīgiem vispārējās vidējās un profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem un vispārējās vidējās un profesionālās izglītības iestāžu izglītojamiem no maznodrošinātām ģimenēm;
- speciālā transporta nodrošināšanai izglītojamiem ar invaliditāti, izņemot gadījumu, ja to nodrošina no valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā;
- individuālā priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas riska mazināšanas plāna izstrādei un tajā ietvertu atbalsta pasākumu īstenošanai, tostarp nepieciešamo speciālistu (pedagoga, psihologa, sociālā pedagoga, pedagoga palīga, speciālās izglītības pedagoga, surdotulka, asistenta, logopēda, ergoterapeita) konsultācijām un atbalstam, izņemot gadījumu, ja to nodrošina no valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, kā arī atbalsts krīzes situācijā, atbalsts skolas brīvlaikos, papildu konsultācijas mācību priekšmetos.

Izglītības pakalpojuma pieejamības nodrošināšanai izmaksu ierobežojumi:

- transporta izmaksas vienam izglītojamam nepārsniedz 30 EUR mēnesī;
- izmaksas par uzturēšanos internātā vai dienesta viesnīcā vienam izglītojamam nepārsniedz 35 euro mēnesī;
- ēdināšanas izmaksas vienam izglītojamam nepārsniedz 70 EUR mēnesī.

Tātad būtu nepieciešams mehānisms, kā jauniešiem nodrošināt pamatvajadzības un izmaksu segšanu, nesasaistot jauniešus ar viņu likumiskajiem pārstāvjiem un viņu ienākumiem.

Jaunietis un negatīva sociālā vide

Valsts institūciju un pašvaldību, fizisko un juridisko personu pienākums ir aizsargāt bērnu no negatīvās sociālās vides ietekmes.

/BTAL 47. panta pirmā daļa/

¹ Ministru kabineta noteikumi Nr. 460 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 8.3.4. specifiskā atbalsta mērķa "Samazināt priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, īstenojot preventīvus un intervences pasākumus" īstenošanas noteikumi", 2016. gada 12. jūlijā

Bērns nedrīkst smēķēt, lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus, glabāt tabakas izstrādājumus, augu smēķēšanas produktus, elektroniskās smēķēšanas ierīces un to uzpildes tvertnes, kā arī glabāt un lietot alkoholiskos un enerģijas dzērienus. Bērns ir aizsargājams no smēķēšanas un alkoholisko dzērienu ietekmes. Bērns nedrīkst atrasties smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču dūmu un tvaika ietekmē. Bērna klātbūtnē nedrīkst smēķēt, lai nodrošinātu viņam no smēķēšanai paredzētu izstrādājumu vai ierīču dūmiem un tvaika brīvu vidi.

/BTAL 48. panta pirmā daļa/

Bērnā, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Valsts budžetā tam atvēlami līdzekļi. Gadījumā, kad bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai, to veic, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana.

/BTAL 48. panta piektā daļa/

Bērns nedrīkst lietot narkotiskās, psihotropās, toksiskās un citas apreibinošas vielas. Bērns ir aizsargājams no narkotisko, psihotropo, toksisko un citu tādu apreibinošu vielu, kurām ir negatīva ietekme uz organismu, lietošanas, no šādu vielu izgatavošanas, tirdzniecības un jebkāda veida izplatīšanas.

Bērnā, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Valsts budžetā tam atvēlami līdzekļi. Gadījumā, kad bērns vai viņa vecāki nepiekrīt obligātajai ārstēšanai, to veic, ja saņemta bērna dzīvesvietas bāriņtiesas piekrišana.

/BTAL 49. panta pirmā un otrā daļa/

Ja bērns vai viņa likumiskais pārstāvis nepiekrīt bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ vai kurš cietis no vardarbības, obligātai ārstēšanai vai sociālajai rehabilitācijai vai nepamatoti vēlas to pārtraukt, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis, ja tas nepieciešams bērna interešu aizsardzībai, vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas saņemšanu.

/Bāriņtiesas likuma 23. panta 1² daļa/

Likumpārkāpumu profilakse

Likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, valsts policiju, Valsts probācijas dienestu, ja bērns ir probācijas klients, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm.

/BTAL 58. panta pirmā daļa/

Pašvaldība profilakses lietu iekārto un uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādā katram bērnam, kurš:

- 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu;
- 2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;
- 3) atbrīvots no kriminālatbildības;
- 4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;
- 5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;
- 6) vairāk nekā divas reizes izdarījis administratīvo pārkāpumu;
- 7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

/BTAL 58. panta otrā daļa/

Valsts policija var ņemt profilaktiskajā uzskaitē bērnus, kuri norādīti šā panta otrās daļas 1.-6. punktā, kā arī citus bērnus, kuriem pašvaldībā iekārtota profilakses lieta, ja izstrādātā uzvedības sociālās korekcijas programma paredz policijas līdzdalību konkrētajā lietā.

/BTAL 58. panta trešā daļa/

Uzvedības sociālās korekcijas programma ir ilgstošā laika posmā veicams mērķtiecīgs pasākumu kopums, kuru mērķis ir mazināt vai novērst nepilngadīgo likumpārkāpēju antisociālo uzvedību, stiprināt likumisko pārstāvju spēju labot pieļautās kļūdas un novirzes, individuāli un/vai grupā, kā arī veicināt likumpārkāpumu profilakses darbu.

/BTAL 49. pants otrā daļa/

Gadījumos, kad policija konstatē bērna klaiņošanu, ubagošanu, apreibināšanos ar narkotiskajām, toksiskajām vielām vai alkoholiskajiem dzērieniem, nelabvēlīgu vidi ģimenē, kā arī citus apstākļus, kas var kaitēt bērnam, tā informē attiecīgo bāriņtiesu un sociālo dienestu.

/BTAL 59. pants otrā daļa/

Pašvaldības policijas pienākumos ietilpst likumpārkāpumu profilakse.

/Likuma "Par policiju" 19. panta otrās daļas 1. punkts/

Problēma: Nepieciešams pārskatīt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pantā noteikto, ka katrā gadījumā, ja saņemta informācija par bērnu, bērnam ir iekārtojama profilakses lieta. Atbilstoši bērna vajadzību izvērtējumam, nepieciešamība pēc profilakses lietas būtu jāvērtē.

Nav skaidrība, – kad profilakses lieta un kad uzvedības sociālās korekcijas programma. Vai profilakses lieta ietver programmu? Praksē atšķiras izpratne.

Sadarbība ar jaunatnes darbinieku

Sociālajiem dienestiem savā darbā jānodrošina, lai bērns tiktu uzklauts un viņa teiktais tiktu uztverts nopietni. Pret bērniem jāattiecas kā pret pilntiesīgām personām, kas ir aktīvi subjekti sociālo pakalpojumu plānošanā, sniegšanā un izvērtēšanā

/Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm CM/Rec(2011)12 par bērnu tiesībām un bērniem un ģimenēm piemērotiem sociālajiem pakalpojumiem/

Jaunatnes likuma izpratnē darbs ar jaunatni ir uz jauniešiem orientēts plānotu praktisku pasākumu kopums, kas nodrošina jaunatnes politikas īstenošanu, jauniešu vērtīborientācijas veidošanos un vispārcilvēcisko vērtību nostiprināšanos.

/Jaunatnes likuma 2. panta otrā daļa/

Jaunatnes politika ir visās valsts politikas jomās īstenojama mērķtiecīgu darbību kopums, kas veicina jauniešu pilnvērtīgu un vispusīgu attīstību, iekļaušanos sabiedrībā un dzīves kvalitātes uzlabošanu.

/Jaunatnes likuma 2.¹ panta pirmā daļa/

Katrā pašvaldībā jābūt personai – jaunatnes lietu speciālistam², kas plāno un uzrauga darbu ar jaunatni, sadarbojoties ar jaunatnes politikas īstenošanā iesaistītajām personām un institūcijām, tādējādi veidojot jaunatnes politiku pašvaldībā. Jaunatnes lietu speciālista amata pienākumus nevajadzētu apvienot ar citiem pienākumiem pašvaldībā. Šis speciālists darbu var veikt novada centrā.

Katrā pašvaldībā būtu jābūt vai nu vismaz trīs pilnas slodzes darbiniekiem, kuru pamatpienākumos ietilpst praktiskais darbs ar jauniešiem vai kuriem ir dalītas slodzes uz vairākiem darbiniekiem. Jaunatnes darbinieka un jaunatnes lietu speciālista pienākumi nav apvienojami, jo jaunatnes lietu speciālista darbības joma ir jaunatnes politikas veidošana un koordinēšana, bet jaunatnes darbinieka darbības joma ir ikdienas praktiskais darbs ar jauniešiem.

/Jaunatnes likums, 5. panta septītā daļa/

Jauniešu mājas pakalpojums

Atbilstoši MK noteikumos "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem"³ noteiktajam:

Aprūpē esošiem bērniem, kas sasnieguši 15 gadu vecumu, var veidot atsevišķas dzīvokļa tipa sociālā pakalpojuma sniegšanas vietas (turpmāk – jauniešu māja), tai skaitā dzīvojamās mājas vai dzīvokļus.

² Jaunatnes likums, 5.pants

³ Ministru kabineta noteikumi Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem", 2017. gada 13. jūnijā

Jauniešu mājā dzīvo ne vairāk kā 12 aprūpē esoši bērni.

Jauniešu mājā aprūpē esošo bērnu sagatavo patstāvīgai dzīvei ārpus bērnu aprūpes institūcijas, sniedzot atbalstu:

- darba meklējumos un pastāvīgu ienākumu gūšanā atbilstoši situācijai darba tirgū, tai skaitā sniedzot konsultācijas un veicinot kontaktus ar darba devējiem;
- pastāvīgas dzīvesvietas atrašanās.

Aprūpē esošiem bērniem jauniešu mājā nodrošina uzraudzību un atbalstu (vismaz viens darbinieks diennaktī); dzīvojamo istabu, kurā izvietota ne vairāk kā trīs viena dzimuma aprūpē esošos bērnus.

Aprūpē esošiem bērniem jauniešu mājā nodrošina iespēju pirkt produktus, apģērbu un apavus, gatavot ēdienu, mazgāt un gludināt apģērbu, kopt apavus un dzīvojamās telpas. Aprūpē esošiem bērniem jauniešu mājā produktu iegādei var izsniegt līdzekļus no bērnu aprūpes institūcijas budžeta.

Veidojot vairākas jauniešu mājas vienā ēkā, bērnu aprūpes institūcija nodrošina, ka šajā ēkā atrodas ne vairāk par 24 aprūpē esošiem bērniem, un jauniešu mājām nav kopīgu sanitāro telpu, virtuves telpu un sadzīves telpu. Kopīgas var būt nodarbību telpas, telpas nodarbinātību veicinošiem pasākumiem, brīvā laika aktivitāšu telpas un darbinieku kabineti.

Problēma: jauniešu mājas pakalpojums pieejams tikai bērniem, kas bērnu aprūpes iestādēs, tātad vecākiem pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības. Jauniešu mājas pakalpojumam nav nosacījums par 8 bērniem grupā, ir 12. Jauniešu mājas pakalpojums nav paredzēts bērniem no audžuģimenēm. Pakalpojuma saņemšanai bērnam jābūt ievietotam iestādē. Jauniešu mājas pakalpojums tikai līdz pilngadībai – 18 gadu vecumam vai līdz mācību gada beigām, ja mācās.

Metodiskais materiāls izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu Labklājības ministrijas īstenotā projekta Nr. 9.2.1.1/15/I/001 “Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” aktivitātes “Metodiku izstrāde pašvaldību sociālo dienestu sociālajiem darbiniekiem darbam ar klientu mērķgrupām, kā arī sociālo darbinieku apmācība šo metodiku ieviešanai darbā un pilotprojektu īstenošana” ietvaros.

Par metodiskā materiāla saturu atbild Labklājības ministrija, un tajā nav atspoguļots Eiropas Komisijas viedoklis.

Labklājības ministrija

**NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020**

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē